

خطر در جیب نوجوانان

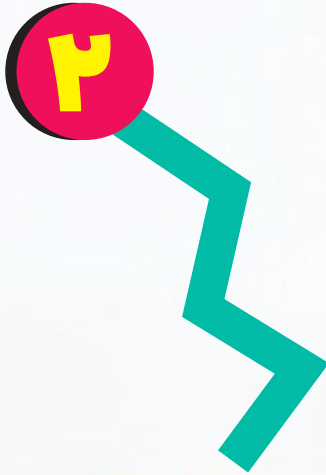
یوتیوب چگونه می‌تواند جیب نوجوانان را خالی کند؟

مهدی حمزه‌لو
معلم و پژوهشگر تربیت رسانه‌ای

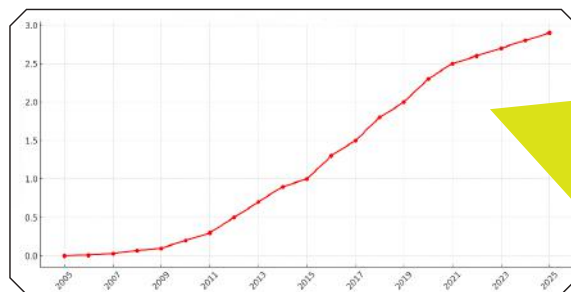
مقدمه

از زمان ظهور یوتیوب، این بستریه یکی از پرمصرف‌ترین رسانه‌ها در زندگی نوجوانان تبدیل شده است. ساختار منحصر به فرد یوتیوب، یعنی ترکیب محتوای ویدئویی، الگوریتم توصیه‌گر، امکان درآمدزایی مستقیم و فضای جهانی آن باعث شده است نوجوانان نه تنها به عنوان مخاطب، بلکه به عنوان تولیدکننده محتوا نیز درگیر این رسانه شوند. این درگیری، اگرچه در برخی موارد فرصت‌ساز است، اما در بسیاری از موارد چالش‌هایی جدی و حتی تهدیدهایی برای رشد سالم نوجوانان ایجاد می‌کند.

تاریخچه یوتیوب

یوتیوب از شرکت‌های وابسته به گوگل است که از فوریه ۲۰۰۵ کار خود را آغاز کرد. این شرکت امروزه مخاطبان بسیاری از سراسر جهان دارد و طبق آمار بیش از ۲/۷ میلیارد نفر در ماه مخاطب فعال این بستر هستند. بعد از وبگاه گوگل، پربازدیدترین وبگاه جهان است و مالکیت آن را شرکت گوگل بر عهده دارد. یوتیوب تنها یک رسانه نیست، بلکه در سال‌های اخیر ماهیت آموزشی و اقتصادی بسیار پررنگی پیدا کرده که این موضوع از دلایل عمده جذب نوجوانان به آن است.

نمودار را، نمودار رشد میزان مخاطبان یوتیوب از سال ۲۰۰۵ تا امروز

یوتیوب و اقتصاد نوجوانان

یوتیوب با توسعه سازوکارهای اقتصادی خود مانند برنامه همکاری در فروش، تبلیغات متعدد و سرویس عضویت ویژه، برای کاربران خود امکان درآمدزایی را فراهم کرده است. این امکان یوتیوب آمیزه‌ای از فرصت‌ها و تهدیدهای توأمان را برای کاربران نوجوان این رسانه فراهم می‌کند.

مهم‌ترین فرصت این قابلیت یوتیوب، فرصت‌های واقعی برای درآمدزایی است. با سازوکارهای اقتصادی یوتیوب، نوجوانان می‌توانند خیلی زود در معرض کسب و کار قرار بگیرند و با عبور از چالش‌های آن توان و مهارت بیشتری برای ادامه زندگی خود کسب کنند. آن‌ها در زمینه‌های متعددی مانند ویرایش ویدئو، تولید محتوا، بازاریابی دیجیتال و کارآفرینی کسب تجربه و پیشرفت می‌کنند. مهم‌ترین این فرصت‌ها و معروف‌ترین آن در میان نوجوانان، برنامه شراکت یوتیوب است. این سازوکار برای مخاطبانی که به حدنصاب بازدید و حمایت برسند، منبع درآمد مهمی فراهم می‌کند. میزان این درآمد، بسته به میزان بازدید و حمایت

دنبال‌کنندگان، متفاوت خواهد بود. در کنار این فرصت، امکان یادگیری و استفاده از تجربه‌های دیگر افراد در یوتیوب نیز برای نوجوانان فراهم است که بخش بزرگی از آموزش‌های این بستر را شامل می‌شود.

با وجود تمام مزیت‌هایی که یوتیوب در زمینه اقتصادی برای مخاطبان خود فراهم می‌کند، نباید از کنار تهدیدهای آن عبور کرد. مهم‌ترین تهدید اقتصادی این بستر دیجیتال، رؤیافروشی به نوجوانان است. نوجوانی که در دوره شکل‌گیری طرح‌واره‌های اقتصادی خود قرار دارد، با روبه‌رو شدن با فضای جذاب و گاه رؤیایی یوتیوب، از واقعیت کسب و کار و تلاش برای به دست آوردن سرمایه اقتصادی غافل و در رؤیاهای خود غرق می‌شود؛ رؤیایی که گاهی سال‌ها طول می‌کشد تا نوجوان از آن خارج شود.

بعضی وقت‌ها نیز نوجوانان صرفاً در این یک منبع به خصوص درآمدی محدود می‌شوند و با وابستگی زیاد به آن خود را محدود می‌کنند. باید به این نکته توجه داشت که این بسترو هر بستر دیجیتال دیگر، ممکن است روزی از رونق بیفتد یا برای همیشه از دسترس خارج شود. به همین دلیل، اتکا به یک شیوه و یک بستر ممکن است سرنوشت اقتصادی فرد را تیره کند.

یوتیوب و تحول یادگیری

یوتیوب به عنوان یک منبع عظیم محتوای آموزشی، در زمینه یادگیری انقلابی عظیم ایجاد کرده است. تاپیش از این، کاربر برای یادگیری فنون و علوم گوناگون باید هزینه‌های زیادی می‌پرداخت. طی کردن مسافت‌های طولانی، یافتن استاد و شهریه کلاس‌های گوناگون، گاهی آموزش در برخی از زمینه‌ها را ناممکن می‌کرد، اما یوتیوب با از بین بردن این هزینه‌ها و عرضه آموزش‌های متنوع و رایگان، تحولی عظیم را در زمینه آموزش و یادگیری ایجاد کرده است. از طرف دیگر، سبک تصویری و در برخی از موارد سبک تعاملی یوتیوب، یادگیری را برای نوجوانان جذاب‌تر می‌کند.

البته این آموزش‌ها حتماً چالش‌های مخصوص خودشان را دارند. شاید بتوان این چالش‌ها را در سه دسته خلاصه کرد:

۱. نبود امکان اعتبارسنجی محتواهای آموزشی: هر کسی می‌تواند در یوتیوب آموزش منتشر کند و کسی اصالت و کیفیت آن را به شکل دقیق بررسی نمی‌کند. این شکل از آموزش ممکن است به گسترش اطلاعات نادرست منجر شود.

۲. حواس پرتی: نوجوانان در حین جست‌وجوی آموزش، ممکن است جذب دیگر جاذبه‌های این بستر شوند و از هدف اصلی خود جا بمانند.

۳. آموزش تجاری: برخی از کانال‌های آموزشی، به جای تمرکز بر فرایندهای یادگیری، بیشتر به دنبال جذب مخاطب و تبلیغ هستند. این شیوه از آموزش، سبب پایین آمدن کیفیت و بازدهی آن می‌شود.

محتوا سوق می‌دهد. البته در سال‌های گذشته و با پیگیری فعالان کودک و نوجوان در جهان، این اوضاع بسیار رو به بهبود است و یوتیوب نیز در مسیر اصلاح این فرایندها قرار دارد. این موضوع می‌تواند الگوی مناسبی برای بسترهای ایرانی در زمینه تربیت رسانه‌ای باشد.

جمع‌بندی

یوتیوب می‌تواند ابزاری قدرتمند برای آموزش، سرگرمی و حتی درآمدزایی نوجوانان باشد، اما تنها در صورتی که همراه با نظارت خانواده، آموزش مسئولانه و تفکر انتقادی استفاده شود. اگر آگاهی و تعادل در استفاده از این بستر رعایت نشود، آسیب‌های روانی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی آن می‌تواند آینده نوجوانان را به خطر بیندازد. در این میان، نقش معلمان، والدین و سیاست‌گذاران فرهنگی بسیار مهم است تا با آموزش و توانمندسازی نوجوانان، آن‌ها را از مصرف‌کنندگان صرف به کاربران آگاه تبدیل کنند. البته این بستر در کشور ما محدودیت دسترسی دارد. برای همین حتماً پیشنهاد می‌شود معلمان محترم همراه با آموزش شیوه‌های درست و امن استفاده از این بستر و مشابه آن، و با تذکر درباره خطرات این نوع رسانه‌های اجتماعی، نسخه ایرانی این برنامه، یعنی آپارات را در کلاس درس معرفی کنند تا جایگزین رسانه یوتیوب شود.

پی‌نوشت‌ها

- 1 YouTube Partner Program
- 2 AutoPlay
- 3 Cyberbullying

4 و لاگ نوعی محتوای ویدئویی است که در آن فرد درباره زندگی روزمره، تجربه‌ها، نظرها یا موضوع‌های خاص صحبت و آن را به صورت ویدئو منتشر می‌کند.

مشکلات روانی

اثراتی که یوتیوب و اینستاگرام بر سلامت روان نوجوانان می‌گذارند، تا حد زیادی با یکدیگر هم‌پوشانی دارند. الگوریتم یوتیوب نیز به‌گونه‌ای طراحی شده است که مخاطب را تا جای ممکن در بستر ننگه دارد. ویدئوهایی با بار عاطفی بالا، دارای محتواهای بحث‌برانگیز یا تحریک‌کننده، عمده این بار را بردوش دارند. یوتیوب یا پیشنهاد این سبک از محتوا توجه مخاطب را می‌خرد. این روند، مشابه اینستاگرام، می‌تواند مشکلاتی نظیر افزایش اضطراب و افسردگی، وسواس فکری و افت تمرکز نوجوانان را در پی داشته باشد. نقش الگوریتم «اتوپلی»^۲ نیز در این میان پررنگ است. این سازوکار باعث می‌شود پس از پایان هر ویدئو، به‌طور خودکار ویدئوی دیگری پخش شود. این زنجیره بی‌پایان، نوجوان را در چرخه تماشای بدون توقف قرار می‌دهد که به کاهش خواب، فرسودگی ذهنی و از دست رفتن زمان منجر می‌شود.

آزار اذیت اینترنتی^۳

با گسترش تولید محتوای شخصی توسط نوجوانان، بخش یادداشت‌های (کامنت‌های) یوتیوب به یکی از نقاط اصلی بروز آزار و اذیت مجازی تبدیل شده است. البته میزان آزارگری در این بستر نسبت به دیگر رسانه‌هایی مثل اینستاگرام کمتر است.

تغییر سبک زندگی

یوتیوب بستر بازنمایی زندگی روزمره میلیون‌ها نفر است، اما این بازنمایی غالباً واقعی نیست. نوجوانان با تماشای وب‌نوشت‌های ویدئویی (ولاگ‌ها)^۴، چالش‌ها و زندگی افراد مشهور، شروع به مقایسه زندگی خود با آن‌ها می‌کنند. این مقایسه‌ها در اغلب موارد غلط هستند. دلایلی مثل ندانستن پشت صحنه این تصویرها یا رویاروشدن مداوم با این دست از محتواها، از مهم‌ترین دلایل غلط بودن این مقایسه‌ها هستند.

مواجهه با محتوای نامناسب

یکی از نگرانی‌های جدی در مورد یوتیوب، در دسترس بودن محتوای نامناسب برای سنین پایین تر است. اگرچه یوتیوب محدودیت‌هایی برای سن دارد، اما در عمل نوجوانان به راحتی می‌توانند به محتوای پرخشونت، جنسی یا مروج رفتارهای خطرناک دسترسی پیدا کنند. الگوریتم یوتیوب نیز گاهی به‌صورت ناخواسته نوجوان را به سمت این نوع